

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-120>

УДК 332.1:331.522.4

Методичні підходи до оцінювання людського потенціалу на рівні регіону

Сорока О.В.кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Одеського національного економічного університету**Кривцова М.С.**кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління персоналом і економіки праці
Одеського національного економічного університету

У статті досліджено методичні підходи до оцінювання регіонального людського потенціалу. Визначено, що наявні підходи до оцінювання людського потенціалу не мають єдиної системи та перебувають у постійному корегуванні. Досліджено переваги та недоліки міжнародних методів оцінювання людського потенціалу регіону. Проаналізовано особливості української методики вимірювання індексу регіонального людського розвитку. Особлива увага приділена новій методиці вимірювання соціально-економічного розвитку регіонів, де розрахунок здійснюється за двома основними індикаторами, а саме індексом регіонального людського розвитку та індексом конкурентоспроможності. Запропоновано розширення переліку сфер моніторингу регіонального людського розвитку та визначення конкурентоспроможності регіонів за рахунок включення критеріїв та ознак ефективності інститутів.

Ключові слова: людський потенціал регіону, оцінювання людського потенціалу, соціально-економічний розвиток, соціальні індикатори, національна методика, індекс регіонального людського розвитку.

Сорока А.В., Кривцова М.С. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА НА УРОВНЕ РЕГИОНА

В статье исследованы методические подходы к оцениванию регионального человеческого потенциала. Определено, что существующие подходы к оцениванию человеческого потенциала не имеют единой системы и находятся в постоянной корректировке. Исследованы преимущества и недостатки международных методов оценивания человеческого потенциала региона. Проанализированы особенности украинской методики измерения индекса регионального человеческого развития. Особое внимание уделено новой методике измерения социально-экономического развития регионов, где расчет осуществляется по двум основным индикаторам, а именно индексу регионального человеческого развития и индексу конкурентоспособности. Предложено расширение перечня сфер мониторинга регионального человеческого развития и определения конкурентоспособности регионов за счет включения критериев и признаков эффективности институтов.

Ключевые слова: человеческий потенциал региона, оценивание человеческого потенциала, социально-экономическое развитие, социальные индикаторы, национальная методика, индекс регионального человеческого развития.

Soroka A.V., Kryvtsova M.S. METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESS HUMAN CAPACITY AT THE REGION LEVEL

The article deals with methodological approaches to the assessment of regional human potential. It has been determined that existing approaches to the assessment of human potential do not have a unified system and are in constant correction. The advantages and disadvantages of international methods for assessing the human potential of the region are explored. The peculiarities of the Ukrainian physicians measuring the index of regional human development are analyzed. Particular attention is paid to the new method of measuring the socio-economic development of regions, where the calculation is based on two main indicators: the index of regional human development and the index of competitiveness. The expansion of the list of spheres of monitoring of regional human development and the determination of regions' competitiveness through the inclusion of criteria and indicators of the effectiveness of institutes is proposed.

Keywords: human potential of the region, assessment of human potential, socio-economic development, social indicators, national methodology, index of regional human development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства світ переходить до економіки знань. Відповідно до змін, що відбуваються в світовій економіці, знання стають ключовим ресурсом розвитку країн, причому носіями знань, його виробниками та споживачами є люди. У зв'язку з цим можна констатувати, що людський потенціал стає головним чинником ефективного функціонування соціально-економічних систем всіх ієрархічних рівнів, а саме й світу, й країни, й регіону.

Людський потенціал регіону як результат соціально-економічного розвитку, з одного боку, і як основа майбутнього зростання, з іншого боку, сьогодні є одним з найбільш затребуваних об'єктів дослідження економічної науки. Актуальність дослідження визначається тим, що, по-перше, існує потреба досконалого методу оцінювання людського розвитку в регіонах, що дає змогу виміряти різні аспекти формування людського потенціалу; по-друге, необхідно об'єктивно оцінювати діяльність регіональних органів влади, для чого потрібно насамперед визначити комплекс найважливіших цільових показників соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням методологічного, теоретичного та практичного вивчення проблем дослідження людського потенціалу займаються багато зарубіжних та українських вчених. Основні дослідження зосереджені на вивченні та вдосконаленні методичного підходу до оцінювання людського потенціалу. Серед найбільш відомих науковців слід назвати таких, як В.П. Антонюк, О.І. Амоша, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікова, які стояли у витоків вивчення цієї проблематики в українському науковому суспільстві [1–4]. Різні аспекти оцінювання людського потенціалу регіону можна дослідити в працях таких вчених, як Г.В. Герасименко, Н.В. Кузьминчук, Т.М. Куценко, О.В. Макарова, Л.В. Шаульська [5–8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Наявні диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів нашої країни актуалізують рішення проблем, пов'язаних з формуванням та реалізацією людського потенціалу на регіональному рівні. Методи вимірювання регіонального людського потенціалу розроблені недостатньо. Переважають підходи Програми розвитку ООН, орієнтовані на міждержавні порівняння та малопридатні для внутрішньодержавних порівнянь.

Отже, необхідно не стільки адаптувати наявні методи до вітчизняних умов, скільки отримати ефективний інструмент аналізу соціально-економічного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методичні підходи до оцінювання людського потенціалу для міжнародних порівнянь були розроблені М. Уль-Хаком і С. Анандом (Проект Розвитку ООН). Для оцінювання людського потенціалу на регіональному рівні розглянемо певні методики.

1) Оцінювання людського потенціалу за допомогою системи показників, а саме соціальних індикаторів.

В рамках цього підходу оцінюються умови праці, рівень та якість життя, стан охорони здоров'я та освіти, їх вплив на рівень розвитку людського потенціалу. В зарубіжних дослідженнях використовуються також такі параметри, як смертність, нещасні випадки, злочинність, алкоголізм, наркоманія [9, с. 28–38]. Однак слід підкреслити, що не завжди вибрані для аналізу показники достовірні та репрезентативні, а також доступні на регіональному рівні на основі офіційних статистичних даних [10, с. 113–119].

2) Інтегральне оцінювання людського потенціалу територій.

Другий підхід до вимірювання людського потенціалу заснований на комплексному, інтегральному оцінюванні, що передбачає побудову зведеного індексу. В рамках цього методологічного підходу найбільш поширеним є розрахунок Індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП, або Індекс людського розвитку; Human Development Index, або HDI). Це складовий показник, що фокусується на трьох основних вимірах людського розвитку, а саме довголітті та здоров'ї, що вимірюються очікуваною тривалістю життя при народженні; здатності отримувати знання, що вимірюється середньою тривалістю навчання та очікуваною тривалістю навчання; здатності досягти гідного рівня життя, що вимірюється валовим національним доходом на душу населення. Максимальне значення індексу дорівнює одиниці.

Індекс розвитку людського потенціалу ґрунтується на зіставленні інформації про різномірні, але пов'язані один з одним показники, значення яких виражаються приватними індексами:

$$Ixi = (Xi - Xmin) : (Xmax - Xmin), \quad (1)$$

де Ixi – значення приватного індексу показника;

x – оцінюваний показник;

i – об'єкт аналізу (в цьому разі – найменування або умовний номер району); значення оцінюваного показника в районі i ;

X_{\min} – мінімальне можливе значення оцінюваного показника;

X_{\max} – максимальне можливе значення оцінюваного показника.

Якщо компонент інтегрального індексу відповідає негативному явищу (його зростання погіршує стан потенціалу), використовується зворотна формула:

$$I_{xi} = (X_{\max} - X_i) : (X_{\max} - X_{\min}). \quad (2)$$

За час свого застосування в щорічних доповідях ПРООН індекс часто піддавався критиці, зазнавав деяких змін та доповнювався [11, с. 25; 12, с. 16]. Зокрема, деякими вченими пропонувались альтернативні індекси [13, с. 3057–3064]. Нині для більш всебічного вимірювання людського розвитку ПРООН пропонує ще чотири складові індексу:

1) ІЛР, скоригований з урахуванням нерівності, що дисконтує ІЛР за рівнем нерівності;

2) Індекс гендерного розвитку (ІГР), що порівнює значення ІЛР у чоловіків та жінок;

3) Індекс гендерної нерівності (ІГН), що акцентує розширення прав та можливостей жінок;

4) Індекс багатомірної бідності (ІМБ), що вимірює аспекти бідності, не пов'язані з доходом.

Проте введення додаткових індексів не вирішило основних проблем цього методу. Індекс, як і раніше, критикується низкою вчених (Ратан Лал Басу, Брайан Каплан, В.А. Сухих та ін.) та не завжди вважається адекватним вимірником людського потенціалу. Одним з недоліків цього методу є відсутність однозначності щодо визначення мінімальних та максимальних граничних значень. Під час еволюції методики розрахунку ІЛРП застосовувались як фіксовані, так і відносні значення. Перші, як правило, встановлювались експертним шляхом. Часто визначення відносних меж за максимальними та мінімальними спостережуваними за рік значеннями ускладнює аналіз динаміки явища, незважаючи на те, що дає змогу краще передати диференціацію об'єктів дослідження [14, с. 41].

3) Вимірювання рівня людського розвитку за результатами соціологічних досліджень.

Використання цього підходу дає змогу враховувати якісні характеристики населення на індивідуальному рівні та ступінь реалізації життєвих стратегій. Істотна роль відводиться

таким параметрам, як образ та стиль життя, здатності та можливості. На думку деяких дослідників, зокрема Б.Г. Юдіна [15, с. 12–18], для аналізу рівня людського потенціалу необхідно враховувати оцінку готовності до сімейного життя й виховання дітей, адаптованості до соціальної інфраструктури суспільства, культурно-ціннісні орієнтації та психологічну компетентність. Незважаючи на те, що соціологічні дослідження створюють передумови аналізу великих масивів даних, у них теж є недоліки, зокрема помилка вибірки, обмеження сумісності даних за довгостроковий період, ресурсомісткість організації дослідження [16, с. 80–96]. Порівняльний аналіз методів оцінювання людського потенціалу наведено в табл. 1.

Як інструмент оцінювання соціально-економічного розвитку на регіональному рівні може бути використаний індекс людського розвитку. Початок вимірювання людського розвитку належить до 90-х років ХХ ст., коли експертами ООН в доповіді «Концепція і вимірювання людського розвитку» [17] була сформульована концепція людського розвитку в її сучасному розумінні. У формулюванні концепції сконцентровані ідеї про те, що розвиток – це процес, в центрі якого розташована людина. У цій доповіді введений в публічний обіг Індекс розвитку людського потенціалу (або людського розвитку), основними складовими якого були визначені здоров'я, матеріальний добробут та освіта.

В деяких країнах відбулися спроби оцінити регіональний людський розвиток (всередині країни), але вони не базувались на власних національних методиках. Так, в Польщі використовувалась міжнародна методологія [18], в Російській Федерації – показники досягнення Цілей розвитку тисячоліття [19].

В Україні значний внесок в розроблення та вдосконалення національної методології вимірювання людського розвитку на регіональному рівні здійснили О.С. Власюк, С.О. Пирожков, Е.М. Лібанова, О.А. Грішнова, О.Ф. Новікова, В.В. Садова, А.О. Гладун, І.П. Гнибіденко.

У 2000 році фахівці НАН України створили національну методіку оцінювання людського розвитку [4, с. 34]. Вона базувалась на використанні 96 показників, що відображають дев'ять аспектів людського розвитку, такі як умови проживання, соціальне середовище, стан ринку праці, фінансування соціальної сфери, демографічний розвиток, стан охорони здоров'я, освіта, матеріальний добробут, екологічний стан. У 2001 році Державна

Переваги та недоліки методів оцінювання людського потенціалу регіону

Переваги методу	Недоліки методу
<i>Соціологічні дослідження</i>	
– Можливість розгляду окремої особистості, індивідуальних стратегій; – можливість виявлення стійких та мінливих характеристик соціуму.	– Помилка вибірки, обмежена сумісність даних в довгостроковий період, ресурсомісткість його організації; – суб'єктивний характер.
<i>Статистичний (система індикаторів)</i>	
– Можливість проведення комплексного оцінювання; – порівнянність статистичних даних на тривалий період; – можливість розкриття характерних особливостей та закономірностей досліджуваних явищ.	– Відсутність необхідних даних у статистичних базах; – відсутність проведення спостереження на необхідному рівні, відповідного певного дослідження; – відсутність достовірності, систематизованості та репрезентативності всіх статистичних даних.
<i>Інтегральна оцінка (зведений індекс)</i>	
– Використання обмеженого числа показників для забезпечення простоти зведеного показника; – порівнянність даних, можливість ранжувати країни, регіони, райони тощо.	– можливість отримання тільки загальної інформації; – ігнорування важко вимірюваних аспектів життєдіяльності.

Джерело: складено авторами

служба статистики України розпочала щорічний моніторинг Регіонального індексу людського розвитку (далі – РІЛР).

Національна методика оцінювання регіонального людського розвитку призначена для моніторингу стану людського розвитку в регіонах України. Вона дає змогу відстежувати зміни рейтингів регіонів як за інтегральним індексом, так і за його окремими аспектами (частковими індексами); визначати фактори, що зумовлюють ці зміни, шляхом аналізування первинних показників та їх впливу на інтегральні значення. Перевагою національної методики є можливість використовувати великий спектр показників (характеристики людського розвитку), адаптувати методику до потреб конкретної країни, використовувати її як інструмент для формування та оцінювання державної політики, а також визначення її пріоритетів.

До 2012 року національна методика, на відміну від міжнародної, залишалась незмінною, хоча за період її застосування значно змінилися соціально-економічна ситуація, інформаційно-статистичне забезпечення, виникли нові аналітичні потреби, зокрема щодо оцінювання прогресу людського розвитку та його чинників на регіональному рівні.

Таким чином, перевагою оновленої методики (порівняно з попередньою) щодо аналітичних можливостей визнана змога більш адекватно вимірювати прогрес людського

розвитку. Річ в тім що розрахунок інтегральних індексів за методикою 2000 року здійснювався із застосуванням процедури нормування показників на розмах регіональної варіації, а в цьому разі використання індексів обмежувалось тільки оцінюванням зміни рейтингів регіонів. Отже, якщо за конкретний період в певному регіоні не відбулись позитивні зміни, а стан інших регіонів погіршився, то цей регіон покращує свою рейтингову позицію, але це ні в якому разі не свідчить про наявність прогресу в цьому питанні. Таким чином, для об'єктивного оцінювання людського розвитку доцільніше було би перейти від констатації змін рейтингів до оцінювання прогресу.

З огляду на викладене можна сформулювати основні вимоги до інформаційного забезпечення розрахунку РІЛР:

– показники повинні прозоро відображати всі аспекти людського розвитку, тобто їх сутність має бути зрозуміла потенційним користувачам;

– зміни показників в часі повинні однозначно трактуватися щодо впливу (прямого або зворотного) на стан людського розвитку;

– показники повинні відповідати всім формальним вимогам до статистичних показників (щодо якості, надійності, доступності) [7, с. 16].

Істотно змінився склад первинних показників для розрахунку РІЛР. По-перше, їхня

кількість набагато зменшилась, а саме до 33 замість 96. Аналіз практики використання методики 2000 року дає змогу зробити такі висновки: методика перевантажена кількістю показників, тим більше, що їх частина має значну кореляцію між собою (вони характеризували сутність одного й того ж явища). По-друге, низка показників не є прямими характеристиками стану людського розвитку. Зокрема, досвід застосування РІЛР довів недоцільність використання показників бюджетного фінансування соціальної сфери як індикаторів людського розвитку. Безумовно, фінансування має забезпечувати можливості людського розвитку, але оскільки його обсяги визначаються за розподільчим принципом, спрямованим на вирівнювання, то воно не відображає успіхи або прогрес самого регіону. Однак показники фінансового забезпечення можуть бути використані як додаткові для оцінювання можливостей соціально-економічного розвитку в регіонах.

Недоцільним також визнано використання для характеристики ситуації в регіоні загалом показників тільки за одним типом місцевості, як це було в попередній версії методики в блоці «Розвиток ринку праці». Наприклад, такі показники, як рівень економічної активності, рівень зайнятості та рівень безробіття, розраховувались тільки для міського населення. Це обумовлене тим, що під час розроблення цієї методики зазначені показники (розраховуються за результатами обстеження економічної активності населення Державною службою статистики України) були ненадійними для сільської місцевості. Однак з тих пір відбулися зміни в «дизайні» вибірки (обстеження стало щомісячним, змінилася схема ротації респондентів, збільшились кількість територіальних одиниць та обсяг вибірки, вдосконалились процедури оцінювання показників), що забезпечило їх більшу надійність.

В методику також включено кілька показників, які раніше не використовувались (наприклад, сумарний коефіцієнт народжуваності). З урахуванням того, що в глобальному масштабі показники народжуваності та рівень людського розвитку мають зворотний зв'язок, прийнято рішення про їх включення в розрахунок на основі цілей національної демографічної політики, спрямованої на підвищення народжуваності.

Методологічний недолік методики 2000 року полягає в обмеженому складі показників, що характеризують стан навколишнього середовища. Для поновлення методики

фахівцями Інституту природокористування та сталого розвитку НАН України запропоновано інтегральний показник «Індекс впливу навколишнього середовища на стан здоров'я населення», що містить близько 20 різних характеристик забруднення ґрунту, води та атмосферного повітря.

Оновлений варіант методики розрахунку РІЛР, як і попередній, має трирівневу структуру: на першому рівні розташовано первинні показники, які на другому рівні інтегруються в 6 часткових індексів, що відображають такі аспекти людського розвитку, як відтворення населення, соціальне середовище, гідна праця, освіта, добробут, комфортне життя, а на третьому рівні часткові індекси агрегуються в єдиний інтегральний індекс РІЛР.

Кожному показнику в методиці привласнений свій ваговий коефіцієнт залежно від його значимості для людського розвитку. Вага коефіцієнтів визначається із застосуванням експертних оцінок, спеціальних процедур методу попарних порівнянь, експертних думок. Цей метод використовується для кожного блоку показників окремо та реалізується в чотири етапи:

- 1) заповнення експертами спеціальних таблиць;
- 2) формування матриці попарних порівнянь;
- 3) розрахунок ваги показників по кожному експерту;
- 4) розрахунок узагальнюючої ваги показників.

Під час розроблення нової версії методики більше уваги приділялось характеристикам якості інформації. Зокрема, перед включенням показників в методику слід проаналізувати їх варіацію: якщо значення показника (під час елімінування тренда) має істотні коливання в динаміці, то це може свідчити про його ненадійність (якщо відсутні причини таких коливань). В такому разі необхідно застосовувати спеціальні статистичні процедури, що забезпечують кращу надійність даних (наприклад, статистичне згладжування показників значно покращує надійність оцінювання).

Крім того, аналіз міжрегіональної варіації (наприклад, часткових індексів) має власну аналітичну цінність. Незначна варіація індексів свідчить про схожість (більшу однорідність) регіонів з певних аспектів розвитку, і навпаки.

Як цільові (стандартні) значення показників запропоновано використовувати кращі

європейські стандарти, а за відсутності даних – національні цільові значення, встановлені експертним шляхом. У цій методиці експерти орієнтувались на значення, яких можна досягти протягом 10–15 років.

Так, для показника народжуваності як цільовий визначено сумарний коефіцієнт народжуваності. Він дорівнює 2,1, що відповідає рівню простого відтворення населення.

Певні проблеми виникають, коли йдеться про встановлення цільових значень для вартісних показників (наприклад, доходів населення). По-перше, їх номінальні розміри можуть змінюватись тільки за рахунок інфляції, не забезпечуючи реальне зростання, тому краще використовувати перерахунок (наприклад, за цінами початку досліджуваного періоду). По-друге, під час визначення цільових значень показників, що характеризують споживання, необхідно враховувати принципи сталого людського розвитку, згідно з якими забезпечення інтересів людини сьогодні не має обмежувати інтереси, потреби та можливості розвитку майбутніх поколінь, тобто не варто безмежно нарощувати обсяги споживання матеріальних благ та послуг, а як цільові використовувати максимально можливі значення.

Визначення стандартних або цільових значень дає змогу отримати цілу низку додаткових аналітичних можливостей (наприклад, вимір прогресу людського розвитку по окремих аспектах та загалом, порівняння окремих регіонів за ступенем прогресу, аналіз ступеня досягнення цільових показників).

Необхідно зазначити, що розрахунок індексу регіонального людського розвитку здійснюється в рамках оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів. 20 грудня 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив нову методику вимірювання соціально-економічного розвитку регіонів, відтепер він вимірюватиметься за двома основними індикаторами, такими як індекс регіонального людського розвитку (ІРЛР) та індекс конкурентоспроможності. Розрахунок індексу регіонального людського розвитку здійснюється за трьома напрямками, такими як довге та здорове життя, добробут і гідна праця, освіта. Методика розрахунку індексів конкурентоспроможності регіонів передбачає стандартизацію показників та застосування вагових коефіцієнтів відповідно до рівня розвитку регіону. Джерелом інформації для розрахунку ІРЛР є дані державної та галузевої статистики, а також дані опитувань. Таким чином, сучасну

українську методику вимірювання ІРЛР зведено до таких показників.

1) Довге та здорове життя:

- середня очікувана тривалість життя при народженні, років (інтегральний показник здоров'я населення);

- загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення на 1 000 осіб наявного населення, проміле;

- інтенсивність зростання (скорочення) чисельності населення;

- коефіцієнт смертності від навмисного самошкодження на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле;

- вплив на психічне здоров'я населення соціальної нестабільності та напруженості у суспільстві.

2) Добробут та гідні умови праці:

- обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, грн.;

- стан формування фінансової бази для розвитку в регіонах, зокрема соціальної спрямованості (на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення);

- відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів;

- фактичний розмір середньомісячної заробітної плати в регіонах відносно законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати як основної державної гарантії у сфері оплати праці;

- рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року;

- створення сприятливих умов для працевлаштування зареєстрованих безробітних.

3) Освіта:

- чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку;

- рівень соціалізації дітей дошкільного віку, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку;

- кількість випускників вищих навчальних закладів I–IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення віком 25–70 років;

- рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки дорослого населення [20].

Головним серед того, на що треба звернути увагу, є нові підходи до визначення показників соціально-економічного розвитку регіонів. Так, індекс регіонального людського розвитку

за новою методикою стає частиною системи методики вимірювання соціально-економічного розвитку регіонів. Індекс конкурентоспроможності формується за рахунок 54 показників, а ІРЛР вимірюється за 15 показниками, відповідно, є частиною індексу конкурентоспроможності.

В новій методиці поряд з виділенням груп показників відповідно до сфер аналізу запропоновано для проведення стандартизації використовувати спеціальні формули розрахунку для показників-стимуляторів (середня очікувана тривалість життя при народженні; загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення на 1 000 осіб наявного населення; обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу; відношення середньої заробітної плати до мінімальної; рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року; чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку; кількість осіб зі здобутою вищою освітою, відсотків до загальної кількості населення віком 25–70 років) та показника-дестимулятора (коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження на 100 тис. осіб наявного населення). Крім того, показники, що входять до складу методики, можна вважати більше результативними, а не процесними, як було в попередній методиці.

Загалом експерти оцінюють позитивно нові підходи, але визначається, що тенденція до змін у системи вимірювання частіше не має

соціально-економічний характер, а визначається політичними мотивами, тобто бажанням створити нову методику задля розширення можливостей для нового уряду щодо позитивних змін та унеможливлення порівняльного аналізу з попередниками через різні підходи до оцінювання.

Наведені методологічні підходи та результати оцінювання є спробою створити інструментарій, необхідний для підтримки державної соціально-економічної політики як в окремих регіонах, так і для формування регіональної політики на національному рівні.

Висновки з цього дослідження. Зазначимо, що в проаналізованих методиках простежується принцип наслідування під час визначення наборів показників, за якими відбувається моніторинг процесів регіонального розвитку людського потенціалу. Модифікації методик відбуваються в напрямках, що передбачають їх повільне наближення до міжнародних стандартів. Участь громадськості в оцінюванні передбачається лише в останній затвердженій методиці, причому поки що декларативно, тобто без механізмів її реалізації.

Отже, на нашу думку, необхідно розширити перелік сфер моніторингу регіонального людського розвитку та визначити конкурентоспроможність регіонів за рахунок включення критеріїв та ознак ефективності інститутів, таких як ступінь підзвітності органів влади громадянському суспільству, наявність механізмів планування та прогнозування розвитку регіонів і людського потенціалу регіону, контроль за досягненням цільових показників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: монографія. Донецьк, 2007. 315 с.
2. Амоша О.І., Новікова О.Ф. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. Публічне управління: теорія та практика: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. № 1 (5). Харків: ДокНаукДержУпр, 2011. С. 122–127.
3. Грішнова О.А. Людський розвиток: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006. 308 с.
4. Лібанова Е.М., Власенко Н.С., Власюк О.С. та ін. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан. Київ: СПД Савчина, 2002. 123 с.
5. Герасименко Г.В. Особливості міжнародного досвіду вимірювання людського розвитку на субнаціональному рівні. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 1 (29). С. 11–23.
6. Кузьминчук Н.В., Куценко Т.М. Підходи до діагностики соціально-економічного потенціалу регіону як основи ефективної стратегії управління. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 4. С. 269–284.
7. Макарова О.В., Саріогло В.Г., Терещенко Г.І. та ін. Якість інформаційного забезпечення соціальної політики: моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. Київ: Дух і Літера, 2010. 248 с.
8. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: монографія. Донецьк, 2005. 415 с.
9. Барышева А.В. Человеческий потенциал как основа национального экономического успеха. Общественные науки и современность. 1994. № 1. С. 28–38.

10. Толокольников А.Ю. Интегральная оценка социально-экономического развития сельских территорий Алтайского края. Вестник Алтайского государственного аграрного университета. 2013. № 1 (99). С. 113–119.
11. Alkire S. Human Development: Definitions, Critiques, and Related Concepts. Human Development Research Paper. 2010. № 1. 100 p.
12. Stanton E.A. The Human Development Index: A History. Amherst, 2007. 37 p.
13. Jahanshahloo G.R., Hosseinzadeh L.F., Noora A.A., Rahmani P.B. Measuring Human Development Index Based on Malmquist Productivity Index. Applied Mathematical Sciences. 2011. Vol. 5. № 62. P. 3057–3064.
14. Леонидова Г.В., Чекмарева Е.А., Советов П.М., Панов М.М. Трудовой потенциал сельских территорий: методологические аспекты оценки: препринт. Вологда: ИСЭРТ РАН, 2015. 78 с.
15. Юдин Б.Г. Интеллектуальный потенциал личности. Человеческий потенциал России: интеллектуальное, социальное, культурное измерения. Москва: Институт человека РАН, 2002. С. 12–18.
16. Советов П.М., Чекмарева Е.А., Панов М.М. Теоретико-методологические аспекты исследования трудового потенциала сельских территорий. Проблемы развития территории. 2015. № 4 (78). С. 80–96.
17. Human Development Report 2014 Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. URL: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters>.
18. National Human Development Report Poland 2012. Local and Regional Development. URL: http://issuu.com/undp_poland/docs/lhdi_report_poland_2012_eng.
19. Регионы России: цели, проблемы, достижения: доклад о развитии человеческого потенциала в РФ за 2006–2007 годы. URL: http://www.undp.ru/nhdr2006_07rus/NHDR_Russia_2006#07rus.pdf.
20. Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова від 20 грудня 2017 року № 1029 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.

REFERENCES:

1. Antonjuk V.P. (2007) Formuvannja ta vykorystannja ljudskogo kapitalu v Ukraїni: socialjno-ekonomichna ocinka ta zabezpečennja rozvytku [Formation and use of human capital in Ukraine: socio-economic assessment and development]: monohrafija. – Donets'k. – 315 p.
2. Amosha O.I., Novikova O.F. (2011) Socialjna vidpovidalnistj v konteksti rozvytku ljudskogo potencialu [Social responsibility in the context of development of human potential] // Public administration: theory and practice: a collection of scientific works of the Association of Doctors of Sciences in Public Administration. – Kh.: DokNaukDerzhUpr, no. 1 (5), pp. 122–127.
3. Ghrišnova O.A. (2006) Ljudskij rozvytok [Human Development] – Teaching manual. – K.: KNEU, 2006. – 308 p.
4. Libanova E.M., Vlasenko N.S., Vlasiuk O.S. ta in. (2002) Liudskij rozvytok rehioniv Ukraїni: metodyka otsinky ta suchasnyi stan [Human Development of the Regions of Ukraine: Methods of Assessment and Current State] / Council for the Study of Productive Forces of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine; UNDP. – K.: SPD Savchyna, 123 p.
5. Herasymenko H.V. (2017) Osoblyvosti mizhnarodnoho dosvidu vymirjuvannja liudskogo rozvytku na subnatsionalnomu rivni [Features of international experience measuring human development at subnational level], Demography and social economics, no. 1 (29), pp. 11–23.
6. Kuzmynchuk N.V., Kutsenko T.M. (2016) Pidkhody do diahnozyky sotsialno-ekonomichnoho potentsialu rehionu yak osnovy efektyvnoi stratehii upravlinnia [Approaches to the diagnosis of socio-economic potential of the region as the basis of an effective management strategy], Marketing and management of innovations, no. 4, pp. 269–284.
7. Makarova O.V., Sariohlo V.H., Tereshchenko H.I. ta in. (2010) Yakist informatsiinoho zabezpečennja sotsialnoi polityky [Quality of information support of social policy], monogr.; ed. E.M. Libanova. – K.: Spirit and Letter, 248 p.
8. Shaulska L.V. Stratehiia rozvytku trudovoho potentsialu Ukraїni (2005) [Strategy of development of labor potential of Ukraine], monograph., Donets'k, 415 p.
9. Barysheva A.V. (1994) Chelovecheskiy potentsial kak osnova natsional'nogo ekonomicheskogo uspekha [Human potential as the basis of national economic success], Social sciences and the present, no. 1, pp. 28–38.
10. Tolokol'nikov A.Yu. (2013) Integral'naya otsenka sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya sel'skikh territoriy Altayskogo kraja [Integral assessment of socio-economic development of rural areas of the Altai Territory], Vestnik Altai State Agrarian University, no. 1 (99), pp. 113–119.

11. Alkire S. (2010) Human Development: Definitions, Critiques, and Related Concepts. Human Development Research Paper 2010/01, UNDP, 100 p.
12. Stanton E.A. (2007) The Human Development Index: A History, Amherst, 37 p.
13. Jahanshahloo R., Hosseinzadeh L.F., Noora A.A., Rahmani P.B. (2011) Measuring Human Development Index Based on Malmquist Productivity Index Applied Mathematical Sciences, vol. 5, no. 62, pp. 3057–3064.
14. Leonidova G.V., Chekmareva E.A., Sovetov P.M., Panov M.M. (2015) Trudovoy potentsial sel'skikh territoriy: metodologicheskie aspekty otsenki [Labor potential of rural areas: methodological aspects of assessment], Working paper, Vologda: ISEDT RAS, 2015. – 78 p.
15. Yudin B.G. (2002) Intellektual'nyy potentsial lichnosti [The intellectual potential of the individual], Human potential of Russia: intellectual, social, cultural dimension. – M.: Institute of Human Sciences of RAS, pp. 12–18.
16. Sovetov P.M., Chekmareva E.A., Panov M.M. (2015) Teoretiko-metodologicheskie aspekty issledovaniya trudovogo potentsiala sel'skikh territoriy [Theoretical and methodological aspects of the study of the labor potential of rural areas]. Problems of territorial development, no. 4 (78), pp. 80–96.
17. Human Development Report 2014 Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. Available at: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters>.
18. National Human Development Report Poland 2012. Local and Regional Development. Available at: http://issuu.com/undp_poland/docs/lhdi_report_poland_2012_eng.
19. Regiony Rossii: tseli, problemy, dostizheniya: doklad o razvitii chelovecheskogo potentsiala v RF za 2006–2007 gody [Regions of Russia: Goals, Problems, Achievements: Human Development Report in the Russian Federation for 2006–2007]. Available at: http://www.undp.ru/nhdr2006_07rus/NHDR_Russia_2006#07rus.pdf.
20. Deiaki pytannia udoskonalennia systemy monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky: Postanova vid 20 hrudnia 2017 roku № 1029 / Kabinet Ministriv Ukrainy [Deeds of nutritional satisfaction of the system of monitoring and evaluations of the results of real state power: Kabinet Ministriv Ukraine Postanova vid 20 hrudnia 2017 roku № 1029]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.